

FORESTILLINGER OM FAMILIEN(E) I NORSK SAMTIDSLITTERATUR MED UTGANGSPUNKT I TOM EGIL HVERVENS BOK: Å LESE ETTER FAMILIEN / FORSØK OM NORSK LITTERATUR PÅ 1990-TALLET (TIDEN 1999)

Liv Lundberg

Den fragmenterte familien

Skønnlitteratur formidler menneskelige grunnerfaringer, ikke bare gjennom enkel gjenkjennelse, men fordi den gjør det mulig å kjenne seg igjen i opplevelser man aldri har hatt. Den utvider forståelse av hva det er å være et menneske i verden i dag og til alle tider. Noe som kan ha stor betydning i dagens globaliserte verden, den hjelper oss å fokusere på det fellesmenneskelige, ikke bare på det som er forskjellig.

Å være i familie er opplagt en menneskelig grunnerfaring. Alle har en gang vært små, hjelpeløse barn i en skremmende og uforståelig verden med overmektige voksne mennesker som man er overlatt til og offer for uten å ha noe valg, eller som man kan være fullstendig frarøvet. Litteraturen kan belyse kritiske familieforhold fra mange ulike synsvinkler, sette dem i mange og skiftende perspektiv. Diktningen kan også peke på og vise vei til ulike former for frihet fra denne familieinnskrevetheten som ofte har vært framstilt som knugende - det være seg morsbindinger eller farsautoriteter - som utallige dikterersjeler har sloss for å frigjøre seg fra. Modernismen som kunstretning er i særlig grad et frihetsprosjekt, karakterisert av bruddets estetikk. Mennesket står i et evig dilemma, trukket mellom de motstridende behovene for individuell frihet og sosial trygghet. Enten hører man til noe(n), befinner seg inni noe, beskyttet av omgivelsene, eller man står utenfor, er utsatt, til og med utstøtt fra alle fellesskap. Vi kjenner den talende slutten på *Samfunnets støtter* når Stockman erklærer med bravur: "Den sterkeste mann i verden, er han som står mest alene.", omgitt som han er av sin lojale familie, hustruen som sier: "Å du Tomas - !" og datteren som "(trøstig, griper hans hender). "Far!"

Tom Egil Hverven leste 50 årganger av litteratur-tidsskriftet *Vinduet* og ble slått av at tekstene enten var sterkt individorientert eller

behandlet samfunnsforhold og i liten grad tematiserte familien. Han skrev en artikkel på bestilling: "Kjære familie, det finnes ingen familie - om foreldre og barn i norsk litteratur på 90-tallet." Han tok utgangspunkt i romanen *Kjærlighet* (1997) av Hanne Ørstavik og Arild Linnebergs pamflett *Far og barn i moderlandet* fra samme år. Linneberg går til frontalangrep på intimitetstyrraniet og erklærer: Det finnes ingen familie, kun samliv (eller ikke) av individer som produserer barn, i skiftende konstellasjoner - "som et åpent og bevegelig nettverk med hittil ukjente utviklingsmuligheter... de nye store familiene finnes, og sprer seg i fraktalenes skjønneste spektre. Samarbeidsmulighetene vil variere, men i prinsippet er de mange." Hverven lar Roger Kurlands debutroman *Lekestue* (1997), som handler om livet i en barnehage, stå som moteksempel. Romanen beskriver nettopp hvordan samarbeidsmulighetene ofte realiseres i form av kranjel, konflikt og konkurranse i alle arter og grader av (ste)barnforeldre-forhold.

Hverven er åpen om sin personlige bakgrunn som skilsmissebarn, og siterer fra Oxford-sosiologen Stein Ringens bok *Reformdemokratiet* (1997): "Familiespørsmålet er ved slutten av det tyvende århundre hva arbeidspørsmålet var ved slutten av forrige århundre. (...) Jeg tror ikke vi vet eller fatter at barndom, oppvekstforhold og samlivsmønstre er i ferd med å finne helt nye former i løpet av bare et par generasjoner, eller hvor dypt dette griper inn i tilvante samfunnsforhold."

Henning Mankell kritiserer på sin side (Klassekampen, lørdag 9. sept-06) vestens teaterrepertoarer (Mankell har drevet teater i Maputo i 20 år) for at "de domineres gjennomgående av stykker som på et eller annet vis handler om den borgerlige middel- og overklassens familieliv og tilkortkommenhet. Det er en ruinerende overvekt av stykker som tar opp disse mer eller mindre halvråtne familieinteriørene" fordi, som han sier, "Man fortsetter å gi folk det de forventer. Man søker ikke etter det folk faktisk ikke visste at de ville se."

Semiotiker og kognisjonsforsker PAABrandt utvider perspektivet til å omfatte menneskelig samliv og skaperevne generelt og diagnostiserer samtiden i artikkelsamlingen *Det menneskelig virkelige* (2002): "Tiden *etter* avantgard-ismen er postmoderne i den forstand, at den ikke lenger kan tro på en moderne genskabelse, men i stedet

ikke kan undlade at tro på *kunsten* som stadig utvikling, som "ismeløs" bevægelse og bevægethed, en fundamental aktivitet hvis udtryk til stadighed må holdes foranderlige og forunderlige. Ellers ville vor arts individer hverken kunne le eller græde sammen, og deres børn ville blive ensomme, fåtallige, triste insekter som Kafkas forvandlede Gregor Samsa, slæbende deres kitinskjold omkring i en verden af øde, indtørrede tuer og kuber, hvor der før var samfund. Skønheden, de leende hjerners spind, ville være fejet bort, og enhver måtte krybe ind i sin bjerghule for at begynde forfra – dog helst sammen med nogen."

Hanne Ørstaviks roman *Kjærlighet* framstiller definitivt fraværet av nettverk og familie, og i særlig grad mangelen på kontakt mellom de to eneste familiemedlemmene vi møter, mor og sønn, nyinnflyttet i fremmed småby nordpå. Det eneste leseren får vite om deres forhistorie er at de har bodd i blokk, og at Jon drømte at faren var soldat hjemvendt fra krigen, som spiste all maten de hadde spart på, mens han fortalte sørgelige historier fra sitt eget liv som fikk ham til å gråte. En parasittisk, krigersk far, altså, oppslukt av egne behov.

Romanen er formmessig svært elegant. De umarkerte synsvinkelskiftene mellom mor og sønn antyder at deres bevisstheter glir over i hverandre, som om de lever i symbiose, noe som tvinger leseren til å registrere at det motsatte er tilfelle; de to møtes knapt selv når de er sammen. Sønnen Jon lengter etter kontakt med sin selvopptatte og overflatiske mor Vibeke som lever i en illusorisk verden. Hverven tolker henne som et ukebladsprodukt og siterer Ørstavik: "hun intimiserer alt, men er aldri intim." Vibeke kommer hjem midt på natta og sjekker ikke at sønnen sover i sin seng, derfor blir han låst ute og fryser i hjel på yttertrappa, bokstavelig talt (av kulde) og metaforisk (av omsorgssvikt).

Hverven nevner i forbifarten et par bøker av eldre, mannlige forfattere. I *Genanse og verdighet* (1994) av Dag Solstad overtar Elias Rukla vennens kone og barn, som om familien er et plagg man kan kle av og på seg. I Knut Faldbakkens roman *Eksil* (1997) møter vi en mann som forlater familien uten et ord til farvel og skaffer seg ny identitet. Først når han har fridd seg fra alle krav og alt ansvar, kan han bli en omsorgsperson for en prostituert og hennes datter. Her kunne en refleksjon over mannsrollen startet, mener Hverven, men historien ender opp i melodramatiske faktorer uten antydning til kulturkritikk.

Som et motbilde mot den postmoderne fragmenterte familien, enten den fryser i hjel på trappa eller sprer seg i fraktalenes skjønneste spektre, leser Hverven inn i eller ut av sentrale bøker av nye og unge forfattere, det han forsøksvis kaller en lengsel etter integrasjon. Et eksempel er Steinar Opstads (90-tallets mest strålende lyrikkdebutant) *Tavlar og bud* (1996). Hele diktsamlingen dreier seg om familien, og i særdeleshet om faren - som familiens akse (han er bevegeren).

Pappa løfter jernspaden
vil ødelegge redet og eggene
Det ligger for nært huset, sier han,
en familie blir for nær en annen
Redet faller i grusen
en gul flytende væske
Kveldssola kriter opp beskjeder
i ansiktet mitt, beskjeder i huden
om at jeg skal ta på meg skjærereiret
som en tornekrans
gå ut og tale i lignelser
til barn i alle aldre
voksne i alle avskygninger

Kyrre Andreassens novellesamling *Det er her du har venna dine* (1997) handler om å bli eller forlate familien, opphavet, bygda, barndommen. I en av fortellingene er en far dratt på et kurs som viser seg å være et livslangt opphold på psykiatrisk sykehus. Tittelen på Lars Ramslies roman *Biopsi* (debutprisvinner 1997), betyr en mikroskopisk undersøkelse av vev fra levende organismer, det vil her metaforisk si utsnitt fra livet til en narkotisert far og hans sønn som har en umåtelig vilje til å elske sin far. *Før du sovner* (1999) av Linn Ullman er befolket av en hel storfamilie som gir assosiasjoner til Bergmann-filmen *Fanny og Alexander*.

Lengselen etter integrering kan også leses som en etisk mobilisering mot all egoistisk og individualistisk ansvarsfraskrivelse. En etisk fordring om å ta ansvar i familieforholdene mellom voksne og barn, vil ha gyldighet for alle menneskelige forhold, også mellom voksne og voksne. Her vil jeg nevne *Presten* - Ørstaviks Brageprisvinner 2004 - der hovedpersonen er en sjelesørger som ikke evner å vise omsorg for *sin neste* (de som er nærmest) når de er i nød, for eksempel venninnen i Tyskland (som hun elsket) som hun får vite har tatt livet av seg, og

dem hun deler hus med i prestekallet i nord, kirketjeneren som nylig ble enke med to barn, eller mora til ungjenta som har hengt seg i en fiskehjell. Omsorg kan springe ut av plikt eller egen interesse for å sikre sine etterkommere, men en helt nødvendig forutsetning for å vise omsorg eller medfølelse og forståelse for fremmede, er empati. Uten empati, ingen etisk bevissthet, hevder Per Aage Brandt, uten etisk bevissthet eller evne, blir det også i følge ham, meningsløst å snakke om en estetikk løsrevet fra menneskelivet.

Mangfoldige familieforhold

Ut fra skisserte utgangspunkt vil jeg ta en titt på familieforholdene i noen flere bøker av unge samtidsforfattere (alle født etter 1970) som jeg leste for et par år siden til et seminar om ungdomslitteratur og litteratur skrevet av unge forfattere.

Ragnfrid Trohaug skriver i *Okkupert kjærleik* (2000) om en 15-årig jentes erotiske vekkelse i en lett og lykkelig leke-lesbesommerforelskelse (foreldrene er på tur i Afrika for å redde verdens fattige). Fortellingen sier Pytt! Pytt! til det som før var tabu. Alt er mer kritisk i forfatterens neste bok *Fra null til no* (2001) som skildrer en mor-datter binding i en isolert tre-generasjons kvinneverden. Morens fortelser, egoisme og kanibalisme påfører datterem et flink-pike-syndrom som utvikles til treningsnarkomani og livstruende anorexi.

I debutromanene både til Mirjam Kristensen, *Dagene er gjennomsiktige* (2000) og Inger Bråtveit, *Munn langs ein frosen fjord* (2002), er synsvinkelen gitt til en altfor tapper jentunge (hos Bråtveit kan hun bli riktig slem) som tar ansvar for foreldre og besteforeldre i familiekrisene som oppstår når små søsken omkommer. "En dag dør broren min. Det er en ulykke" skriver Kristensen nederst på første side. Må man kanskje være barn for å snakke om sorgen, sette ord på det altfor vanskelige. Der de voksne tier, ytrer barnet seg ærlig, men upassende, eller roper og skriker.

Ingeborg Arvolas debutroman *Korellhuset* (1999) skildrer savnet av en foræderisk og forførende mor som etterlot data som spedbarn, i blomsterbedet til sin egen stemor, og seinere dukker opp bare for å forsvinne. Lengselen etter mora projiseres først på en drømmemann som viser seg å være moras kjødelige bror, deretter på en morserstatning i et lesbisk forhold. Til slutt blir hun reddet av kjærligheten til en helt ufullkommen mann (han mangler et øye og en

finger). Tap av foreldre kan altså erstattes av stemødre, eller av stefedre som i Arvolas barnebok *Blod, snørr og tårer* (2000), der en snarsint gutt ikke klarer å ta vare på vennskapet når bestevennen blir banket opp av sin (ekte) far og havner på sykehus. Hovedpersonens avskydde stefar får være hjelperen som løser opp den fastlåste situasjonen.

I *Straffe* (2003) er hovedpersonen småbyens lesbiske fotballstjerne som brenner en straffe og deretter (eller derfor) blir voldtatt. Hun har helt vanlige foreldre uten emosjonell ladning, i tillegg blir en masse bipersoner i småbyen mobilisert av hennes graviditet, (også en hel homsekoloni), også en tapt guttekjæreste fra barndommen (som har stjålet hennes kvinnelige kjæreste etter straffefadesen). Her tukles det definitivt med kjønns grensene.

Jegfortelleren i *Forsiktig glass* (2004) er ei lita jente som lever med "de voksne", ingen blir betegnet som mamma eller pappa. Teksten formidler barnets opplevelse av å stå alene mot de voksnes overmakt, i tillegg strever jenta med sitt forhold til andre barn. Hun får det ikke riktig til, og må ty til ekstreme virkemidler for å få oppmerksomhet; av og til lykkes hun, men for det meste ikke. Arvola blander inderlighet og emosjonell intensitet med svart humor, groteske og/ eller fantastiske innslag. Hun svinger også pisken over tidsånden i de korte historiene i *Livet i et skilpaddeskall* (2000) og i de noe lengre fortellingene i *Monsterrytter* (2006).

Endre Lund Eriksens barnebok *Pitbull-Terje går amok* (2002) innbragte ham kritiker-hyllest og priser. Bokas bråkjekke, men sårbare guttetone har mye til felles med Arvolas barnebok, men hos Lund Eriksen står det mer på spill, både hjemme hos Jim som bor alene med sin angstnevrotiske mor, og hos Pitbull-Terje (først hatobjekt, deretter bestevenn) som bor alene med en alkoholisert far. Boka toner ut med guttenes plan om å koble sammen de to enslige foreldrene, men leseren som har fått innsyn i guttenes tidligere prosjekter, ryster på hodet til bokas optimistiske sluttreplikk: - Det *kan* gå!

I voksenromanen *Det tar ikke slutt* (2005) har hovedpersonen Brage vært utstyrt med sterk samvittighet og engasjement i forhold til verdens lidelser siden han var guttunge og hørte fortellingen om en liten jentes opplevelse av atombomben, opp gjennom hele oppveksten til han som ung SV-er kommer inn på Stortinget. Han lider store kvaler over Natos bombing av Serbia, blir vraka av ungdomskjæresten

og reiser til Hiroshima. Hans far er en viktig samtalepartner hele veien gjennom hele romanen.

Harald Rosenløw Eegs Bragepris-vinnende ungdomsroman *Vrengt* (1997) viser et vrengebilde av verden omskapt til kjøpesenter, der folk bare er opptatt av det *nye* og *perfekte*, alt annet blir byttet inn. Hovedpersonen Jonatan lever i den digre glasskulen som henger under taket i kjøpesentret som *før* var diskotek (dans og musikk erstattet av priser og varer), sammen med tre andre misfostre (de skulle egentlig vært innlevert for makulering, men ble reddet av den bløthjertede butikkdama Ma som viser seg å være *mor* til ett av barna).

De er foreldreløse utskudd, men de har hverandre. Bare Jonatan (som er usynlig) kan bevege seg ute i sentret om dagen, men om natta er hele gjengen ute og bytter prislapper på varene for å se hva folk er villig til å betale, *hvor mye noe er verdt*. Jonatan treffer en dag en jente som *ser* ham, og det oppstår et trekantforhold mellom ham, Sorry som bor i glasskulen sammen med ham, og denne jenta Trash som lokker dem med på et utbrytingsforsøk som ender med katastrofe. "Friheten har ikke noen pris, hviska Sorry." i bokas siste linje.

I *Stjernetrekker* (2002) møtes little stAre og justIN på Hacker's Underground. De avtaler et møte i virkeligheten, f2f, men da besvimer Stella og blir liggende i koma (i limbo mellom liv og død hos den døde bestefaren) og blir til slutt reddet tilbake til livet når justIN i kjøtt og blod, finner henne. Rosenløw Eeg synes å slå et slag for den fysiske virkeligheten som fantes før kjøpesentrenes (rase)hygieniske stormarked og nettverkets elektroniske kontaktflate.

I debut diktsamlingen *Utfall* (2002) presenterer Morten Wintervold virkelighetsbilder som snapshots. Det er noe så sjeldent som en lykkelig bok om å fange øyeblikket. Han beskriver "sin lykkelige fødsel", sine skritt ut fra et lukket rom, ut i en felles verden. Han skriver om den essensielle knullinga som driver kulturens reproduksjonsarbeid, som har gitt ham selv liv, og som han selv ivrig bedriver i bokas siste del da han opplever kjærligheten til et du. I *slekt* (2005) inkluderer hele slekta i diktene: mamma, pappa, kvin og man, oldemor og oldefar, og menneskearten utviklet i evolusjonen. Boka må sies å ha en sterk, ikke bare lengsel etter integrasjon, men da det som eksplisitt målsetting.

Johan Harstads andre bok *Ambulanse* (2002) bruker ambulansen som sammenbindende figur, ulike karakterer har det til felles at de er i

en nødssituasjon, og mange av samtidens krisetemaer er representert. Ambulansesjåføren i første fortelling har klistret mottoet HOLD UT på tavlen på akuttmottaket. Vi møter napalmofferet fra Vietnamkrigen som kler seg naken i en averotisert gestus som skriker SE MEG! foran terapeuten som på sin side søker trøst i et primitivt computer-program, Eliza, som gir ham de forslitte frasene han trenger for å utholde livet fra dag til dag. En mann ligger begravd i ruinene av en bygning han selv har sprengt i lufta, og hører på nyhetene i mobiltelefonen at letingen etter overlevende er innstilt. Han blir likevel til slutt gravd fram av suvenirjegere som prøver å ta med seg en bit av ham.

Her er han som ble gående i bygda og jobbe på kirkegården, mens ungdomskjæresten har reist jorda rundt. Han drømmer at han telefonerer fra sin egen likkiste. Og vi møter ham med jobb i et firma som produserer livsfarlig sikkerhetsutstyr for biler, som selv har sluttet å kjøre bil. Det er ikke mye sikkerhet å finne for menneskene i disse novellene. Selv tvangsnevrotikeren med huskereglene for alle livsområder, kolliderer med en ambulanse når han skjener over i motgående felt, i ren distraksjon fordi han tenker på alle reglene han må overholde. Det er umulig å sikre seg mot en uberegnelig og uoverskuelig verden.

Det er ikke akkurat familieforhold som står i fokus, man heller menneskelige forhold i videre forstand, i disse kritiske samtidsdiagnosene. De unge fortellerne graver ikke i sjelslivet eller i familielivet for den del, men skriver om å holde ut og tåle livets påkjenninger. De bearbeider tap, sorg og smerte. De kjemper *mot* destruktive krefter og *for* å ta ansvar og bære det. Alt kan gå helt galt - hvis ikke *alle* tar ansvar. Forfatterne er risikovillige både tematisk og språklig, våger å gå tettere på og lenger inn i smertepunktene (enn eldre kollegaer) og bevege seg ut i ekstreme situasjoner, både mentale og globale. Fortellingene kan være geografisk bestemt, og personene kan være i familie med mamma, pappa, barn, men det er sjeldent hovedsaken. Det er ikke så viktig *hvor* personene kommer fra eller hvilke konstellasjoner de inngår i, det viktige er hva de *gjør* uansett hvor de er. Det viktige er at *noen* er *tilstede*.

Familien(e) i noen flere nye og noen av høstens debutbøker

Høsten 2006 har jeg lest noen flere bøker med ekstra blikk på familien. Trude Marstein beskriver i romanen *Eli og Hans* (2002) et barnløst ektepar. Enkemannen Hans er fortelleren som gradvis, i tilbakeblikk, avslører sin avsky for den avdøde hustruen som antakelig hadde et forhold til en annen mann, det blir til slutt klart at Hans er skyld i Elis død.

Jegfortelleren i Knut Olav Homlongs debutroman *Romklang* (2005) har både levende kone og barn og svigerforeldre i Stavanger og foreldre på Vestlandet. Det er ingenting i veien med ham bortsett fra handlingslammelse, som om familiemedlemmene og livet rundt ham ikke er helt virkelig, han ser seg selv på avstand både i fortid og nåtid.

Hilde Hagerup beskriver i sin første voksenroman *Lysthuset* (2005) en utvidet familie som lever på en campingplass. Kjernen er en mor, datter og sønn, forlatt av en far som en dag kommer tilbake fra Australia for å hente sønnen.

Skambæreren (2006) av Øystein Stene har en kvinnelig jegforteller som prostituerer seg. Familiebakgrunnen er viktig - hun vil ikke være del av den, mora er psykisk syk og mishandler faren, søstra er pen og tekkelig. De to søstrene ble i oppveksten ofte sendt til en bibeltro bestefar. Ada utvikler et stort raseri mot Gud og vil utviske sjelen gjennom kroppen. Hun deltar dessuten uoffisielt i et terapiopplegg for å få en ung jomfruelig nabo til å miste dyden. Han vil ikke berøres av et menneske, men drømmer om å elske sin egen kropp, en ytterst narsissistisk posisjon. Boka virker litt spekulativ i utgangspunktet, men snur opp ned på kjønnsrolleforventningene på en interessant måte.

Så har jeg lest noen av debutantene 2006. Geir Olav Jørgensen beskriver i romanen *Mono* en dysfunksjonell familie, mamma pappa og to sønner. Pappa lukker seg inne på låven og bruker all sin tid på å gjenopplive et gammelt damplokomotiv. Han har ingen tid til familien. Da moren dør, setter den eldste sønnen fyr på låven.

I Heine Bakkeids roman *Uten puls*, går det til helvete med to kamerater (begge enebarn) som bor på en småplass sammen med hver sine enslige mødre. Den enes far er død, den andres er en forlatt fyllik, og mødrene er ikke stort bedre, så sønnene havner på dop-kjøret. Den ene skyter av seg hodet til slutt, den andre har kanskje en liten sjanse

selv om han nesten sikkert har ødelagt forholdet til ungdomskjæresten som han svikter da hun blir gravid.

Romanen *Striper* er utgitt under pseudonyet Lei@ St@rmann og skildrer et jentedophode av en stripetegner. Hun har ingen familie, men er såvidt innom den karikerte mora til sin engelske kjæreste, på vei til en stripekongress i London, dit Leia har sendt inn striper i en konkurranse. Kjæresten tar en overdose og hun forlater ham i ambulansen for å rekke fram til kongressen. Hun er en fri og hensynsløs kunstner som vinner stripe-konkurransen. Seriemiljøet er hennes familie!

I Stian M Landgaards roman *Herrer i åndenenes rike* kjemper filosofiske ideer mot familien til en filosofistudent med Nietzsche som ideal. Han forakter og avviser sin svekling av en lillebror og den tafatte mora, mens faren farter verden rundt mesteparten av tiden. H-personen får sjokk når lillebroren tar sitt liv.

Den andre sønnen av Tor Even Svanes er en historisk familieroman om motstandskampen mot fascismens framvekst på Sardinia. En progressiv og idealistisk pappa av gammel landadel og en frihetskjempende storebror får yngstesønnen til å føle seg liten, han vil hevde seg ved å infiltrere en gruppe ungfascister, men det er han som blir lurt av fascistene og blir årsak til hele familiens undergang. Han ender som den lokale fascistlederens nestkommanderende, og søker tilflukt i en avkrok etter krigen. I 32 år skriver og publiserer han artikler og bøker. Ungdomskjæresten som også ble tatt i dragsuget, forstår at bøkene må være skrevet av ham, og tar kontakt. Han lurere på om han har sonet og kan få tilgivelse.

Olav Kristiseters *Blodlenka* er en horrorstory om slektas arvesynd og skildrer en kjede av vold, mishandlinger og drap med motiv å tilrane og underlegge seg jorden, gården: Plassen.

I novellene *Emmas epoke* av Kristin Ursin finnes mange sårbare stebarn og skrøpelige relasjoner. Synsvinkelen er oftest lagt til (ung)jenter. En overfet barnevakt med sukkersyke knuller tenåringssønnen i huset. En voksen kvinne arver datteren til en suicidal barndomsvenninne; det viser seg å være datteren som har drept mor, far og bror på bursdagen sin for å bevare familien samlet og intakt - pakket inn i cellofan. En forteller er en hyperaktiv, voldelig halvbror til en anorektisk søster på institusjon (de har hver sin udugelige far). En annen går i onkelens begravelse og treffer en kvinne

(i 30-årene) som har bestemt seg for å bli gammel, for å slippe å våkne opp en dag og se "at ingenting du har gjort de siste 40 årene betyr noe som helst." Hun går fra begravelse til begravelse.

Det kan etter mitt syn være konstruktivt å lese skjønnlitteratur tematisk (jfr. min essaysamling *Tekstens etiske øyeblikk* (2005)) for å sjekke menings-innholdet bøkene formidler og hvordan de formidler det. Men er det overhodet mulig å trekke noen konklusjon av denne noe overflatiske skissen av familien(e) i deler av norsk samtidslitteratur? Man kan nok si at familien finnes i alle varianter med større eller mindre betydning, men oftest som en nokså avgjørende faktor for menneskenes evne til å inngå i nære relasjoner. Og man kan vel trygt si at familien også i dag danner rammen for nære relasjoner, selv om den ikke er den samfunnsinstitusjonen den en gang var. Familien i seg selv er kanskje ikke så livsviktig, men evnen til og behovet for relasjonell nærhet, er like sårbar som nå når rammen rundt livet er upålitelig og skrøpelig. Familien er et brennpunkt for det valget man alltid står i i alle livets situasjoner (selv om man oftest ikke gjør noe valg, slett ikke noe bevisst valg) som man kan kalle den etiske grunnsituasjonen: i valget: skal jeg hjelpe eller skade deg? Sikkert er det at man definitivt og i utstrakt grad skader eller hjelper hverandre på utallige måter ved å bekrefte eller avkrefte hverandres verdi. Ved å fremme nærhet og binding eller frihet og utstøtelse, i den kontinuerlige og kritiske balansegangen mellom sosiale bånd og individuell frihet, tilhørighet og isolasjon, mellom integrasjon og utestenging.

Litteraturliste

- Andreassen, Kyrre: *Det er her du har venna dine*, 1997
Arvola, Ingebord: *Forsiktig glass*, 2004
Arvola, Ingeborg: *Korellhuset*, 1999
Arvola, Ingeborg: *Livet i et skilpaddeskall*, 2000
Arvola, Ingeborg: *Monsterrytter*, 2006
Arvola, Ingeborg: *Straffe*, 2003
Arvola, Ingeborg: *Blod, snørr og tårer*, 2000
Bakkeid, Heine: *Uten puls*, 2006
Brandt, Per Aage: *Det menneskelig virkelige*, 2002
Bråtveit, Inger: *Munn langs ein frosen fjord*, 2002
Faldbakken, Knut: *Eksil*, 1997

Forestillinger om familien(e)

Hagerup, Hilde: *Lysthuset*, 2005
Harstad, Johan: *Ambulanse*, 2002
Homlong, Knut Olav: *Romklang*, 2005
Hverven, Tom Egil: *Å lese etter familien / forsøk om norsk litteratur på 1990-tallet*, 1999
Ibsen, Henrik: *Nutidsdramaer 1877 - 99*
Jørgensen, Geir Olav: *Mono*, 2006
Kristensen, Mirjam: *Dagene er gjennomslittige*, 2000
Kristiseter, Olav: *Blodlenka*, 2006
Kurland, Roger: *Lekestue*, 1997
Landgaard, Stian M: *Herrer i åndenes rike*, 2006
Linneberg, Arild: *Far og barn i moderlandet*, 1997
Lund Eriksen, Endre: *Det tar ikke slutt*, 2005
Lund Eriksen, Endre: *Pitbull-Terje går amok*, 2002
Lundberg, Liv: *Tekstens etiske øyeblikk*, 2005
Mankell, Henning: *Kronikk, Klassekampen*, 9. sept-06
Marstein, Trude: *Eli og Hans*, 2002
Opstad, Steinar: *Tavlar og bud*, 1996
Ramslie, Lars: *Biopsi*, 1997
Ringen, Stein: *Reformdemokratiet*, 1997
Rosenløw Eeg, Harald: *Stjernetrekker*, 2002
Rosenløw Eeg, Harald: *Vrengt*, 1997
Solstad, Dag: *Genanse og verdighet*, 1994
St@rmann, Lei@: *Striper*, 2006
Stene, Øystein: *Skambæreren*, 2006
Svanes, Tor Even: *Den andre sønnen*, 2006
Trohaug, Ragnfrid: *Fra null til no*, 2001
Trohaug, Ragnfrid: *Okkupert kjærleik*, 2000
Ullman, Linn: *Før du sovner*, 1999
Ursin, Kristin: *Emmas epoke*, 2006
Wintervold, Morten: *I slekt*, 2005
Wintervold, Morten: *Utfall*, 2002
Ørstavik, Hanne: *Kjærlighet*, 1997
Ørstavik, Hanne: *Presten*, 2004